

És aztán igent mondani arra, ami éppen adódik...

Beszélgetés Enzo Bianchival a szeretetességről

– Mindenekelőtt szeretném elmondani, mennyire örülök annak, hogy Önök közt lehetek itt, Budapesten. Sajnos, nem tudok az Önök nyelvén szólni. Viszont örömmel emlékszem vissza arra, hogy egyetemi éveim alatt többször is jártam Budapesten, 1963-ban, '64-ben, '65-ben. Azokban az egyetemi körökben, ahol mozogtam, nagy szimpátiával tekintettek Magyarországra. Autóval viszonylag könnyű volt ide eljutni: hajnalban elindultunk Torinóból – akkoriban ott éltem –, és éjszakára már a Balatonnál voltunk. Megszálltunk valamilyen szegényes kis szállodában, és másnap délre Budapestre lehattunk. Megnéztük a várost, kis időt ott töltöttünk – persze nagyon olcsó is volt, nekünk, olaszoknak –, és mindig igen elégedetten tértünk haza. Ezért most különösen is örülök annak, hogy megint itt lehetek.

– *Könyvében (Nem vagyunk különbek. A szerzetesek mint jelentéktelen laikusok, Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2008) gyakran ír arról, hogy a szerzetesélet alapjaihoz kellene visszatérni, és hogy ebből a szempontból nagyon beszédes jel lehet a világ számára mind a cölibátus, mind pedig a közösségi élet. Ugyanakkor számos olyan szerzetes is van, aki már elköteleződött egy – monasztikus vagy nem monasztikus – közösségben. Ők milyen úton-módon tudnak visszatérni az alapokhoz?*

– Be kell vallanom, hogy e témát illetően nagyon komoly fejlődés ment végbe az utóbbi két évtizedben. Húsz évvel ezelőtt, amikor a magam keresése során felvettem, hogy a szerzetesélet szívének-lelkének a monasztikus életnek kellene lennie, akkor véleményem nagy polémiát váltott ki. Sok szerzetes mondta: mi nem vagyunk

---

A beszélgetés 2009. június 11-én készült Enzo Bianchival, a Bosei Közösség alapító perjelével Budapesten, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskolán. A kérdéseket Varga Mátyás és a hallgatók tették fel.

monasztikusok, a monasztikus szerzetesség egészen más életforma. A húsz év során végbement fejlődésre jellemző, hogy a Szerzetesi Kongregáció legutóbbi plenáris ülése – XVI. Bendek pápa szándéka szerint – az egész szerzetesség figyelmét felhívta a monasztikus szerzetességre. Tudjuk jól, hogy a keresztény Keleten a szerzetesélet egysége a monasztikus szerzetesség egységében maradt fenn és áll ma is, s arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy az első évezredben a szerzetesség – az egyházhhoz hasonlóan – egységes és osztatlan volt, mindamellet, hogy ezen belül pluralitás és sokszínűség jellemezte. Az első évezred dinamikája abból fakadt, hogy a monasztikus út nem állt semmi másból, mint Krisztust követésének vágyából.

A második évezredben Nyugaton a következő jelenség tanúi lehetünk: a születő szerzetesközösségek már nem a pusztán Krisztus-követésre és evangéliumi életre adott válaszként jönnek létre, hanem ehhez mindig valamilyen szolgálat is kapcsolódik. Ennek mindig ugyanaz a társadalmi dinamikája: egy jól körülhatárolható földrajzi területen – a társadalomban vagy az egyházban – jelentkezik valamilyen szükség. Egy férfi vagy egy nő nagy érzékenységgel megérezzi az adott szükséglet sürgető mivoltát, és erre a keresztény szerzetesélet keretein belül próbál választ adni. Ez a jelenség mindig a következő törvényszerűségeknek engedelmessé válik: minél erőteljesebb és átfogóbb ez a szükséglet, annál virágzóbb és nagyobb létszámú szerzetesközössége(ke)t hív életre. A társadalomban vagy az egyházban jelentkező szükség az élet princípiuma lesz ezekben a közösségekben.

Néhány példát szeretnék mondani. Az 1800-as években, amikor egyrészt a falusi közösségek lélekszáma is megnő, illetve az iparosodással létrejön a gyári munkások rétege, az igazi problémát a szegénysorból származó gyermekek oktatása-nevelése jelenti. Ez a szükséglet egész Európát érinti. E szükséglet egyik „tolmácsa”, Don Bosco, úgy ad minderre választ, hogy tanítással foglalkozó szerzetesi közösséget alapít, amely az említett társadalmi réteget célozza meg. Ez a kiterjedt szükséglet az élet princípiumává lesz a szaléziak számára: a jezsuiták után a második legnagyobb férfiszerzetesrendé nővik ki magukat.

Az 1200–1300-as években, amikor egyre több keresztény esik muszlim fogságba, a fogolykiváltó rendek – trinitáriusok, mercedáriusok – minden más szerzetesrendnél jobban terjednek. A szerzetesség története során azonban az élet princípiuma a halál princípiumává válik. Amint a társadalomban alábbhagy vagy megszűnik a közösséget létrehívó szükséglet, a korábbi élet-princípium a halálba viszi a közösséget: a trinitáriusok és a mercedáriusok több ezres hajdani létszáma ma 50–100 körül mozog. Ezt a törvényszerűséget nagy figyelemmel kell végiggondolniuk, elsősorban is a specifikus szolgálatokra szakosodott úgynevezett apostoli kongregációknak.

A monasztikus közösségek, amennyiben nem kötődnek valamilyen sajátos szolgálathoz, nem ismernek kiemelkedő fejlődést – ahogy az eltűnés krízise sem fenyegeti őket. Mindig lesznek olyan

férfiak és nők, akik egyszerűen Krisztus életét szeretnék követni, és az evangéliumi radikalizmust próbálják megélni. S mindez azt a nagy válságot is megérteti velünk, amely Nyugaton (a harmadik világ szerzetessége egészen más téma!) az apostoli élet közösségeit sújtja. Mindnyájan tudjuk, hogy vannak olyan kongregációk, amelyekben tíz-tizenöt-húsz éve nincsenek új jelentkezők; Olaszországban, Franciaországban, Spanyolországban és Belgiumban pedig az apostoli jellegű női közösségek átlagéletkora hetvenhét év.

A szerzetesélet e panorámájában a koldulórendek és a jezsuiták kétségtelenül sajátos jegyekkel rendelkeznek. Egyrészt azért, mert ezek a közösségek a hithirdetés céljával, vagy legalábbis az egyházi hierarchiát segítő jöttek létre. Ezek a közösségek tartották meg a katolikus egyház egységét, s akadályozták meg, hogy nemzeti egyházakra bomoljon: köszönet illeti ezért a ferenceseket és a domonkosokat, majd az ellenreformáció korában a jezsuitákat. Ezek a rendek azért is nagyon fontosak az egyház számára, mert a könnyű és gyors misszió lehetőségét teremtik meg olyan nehéz helyzetekben, amikor az egyházmegyei klérus erre nem alkalmas.

Volt idő, amikor az egyházban az volt a közvélekedés, hogy az egyes rendeket az alapító karizmája különbözteti meg egymástól. A domonkos rend férfi ágát szeretném például hozni: noha volt egy nagyszerű alapítójuk, ma mégis nagyon mély válsággal kell szembenézniük Európában: egész Olaszországban például még két novícius sincs évente. Ehhez azt is hozzá kell tennünk, hogy a Zsinat utáni egyház egyre nagyobb hangsúlyt fektet a helyi egyházak szerepére, s ezért a jelentkező hivatásokat is inkább a helyi egyház felé irányítják, semmint a szerzetesi kongregációkba. Azokat a karitatív feladatköröket pedig, amelyeket régen az apostoli szerzetesközösségek láttak el, ma egyre inkább vagy a szüzek rendje (*ordo virginum*), vagy pedig a karitász-szervezetek és diakónusok töltik be. Ez viszont mind problematikusabbá teszi az apostoli szerzetesközösségek jövőjét. Lehet, hogy lesznek közösségek, amelyek a dinamikus növekedés útjára lépnek, különösen ha szolgálatuk egy széles körben jelentkező probléma kezelésére irányul, de ez a növekedés nagyon rövid életű lesz.

Hadd mondjak egy példát! Nagy szeretettel vagyok Jézus Kis Nővérei iránt: mindmáig kísérem őket, egész közösségemmel együtt. A II. világháború után az ő életformájuk valóban elvitte Krisztust a peremen élők, a munkásnegyedek világába, abba a világba, amelynek nagy szüksége volt valódi keresztény jelenlétre. Jellemző azonban, hogy ma már nem Jézus Kis Nővéreihez áramlik a legtöbb hivatás, hanem olyan új közösségekhez, mint amilyen például Kalkuttai Teréz anya szerzetesközössége. A Szeretet Misszionáriusai exponenciális növekedést mutattak, de három év óta náluk is csökkenés tapasztalható a hivatások számában. Fontos megértenünk, hogy a szerzetesélet mély átalakulásának vagyunk ma tanúi: Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban – vagyis a tradicionálisan keresztény fejlett országokban – nagyon sok a létbizonytalanságban élő szerzetesközösség; az apostoli szerzetesközösségek ke-

vés hivatást vonzanak. A ferencesek és a jezsuiták még viszonylag tartják magukat; jellemző viszont, hogy a Szentszék klerikális közösségekként határozza meg őket, s így nem teszi lehetővé számukra, hogy laikus rendként is értelmezzék magukat. Sok laikus kongregációnak pedig – így a Keresztény Iskolatestvéreknek – nincsenek hivatásaik.

Fontosnak tűnik viszont számomra, hogy mind a Szerzetesi Kongregáció, mind pedig XVI. Benedek pápa nagyon erősen tudatára ébredtek ennek a helyzetnek. Ezért is hívta össze a pápa a kongregáció plenáris ülését múlt év novemberében a következő témával: a monasztikus élet mintajellege az összes szerzetesintézmény számára. És az is jellemző, hogy a kongregáció titkára, a konventuális ferences Mons. Gardin, és a kongregáció prefektusa, Rodé bíboros szintén ebbe az irányba terelték a közös gondolkodást és keresést. Nem a szerzetesélet uniformizálásáról beszélek, sem pedig a szerzetesélet különféle formáinak megszüntetéséről: ennek nem is volna értelme. Inkább ezeknek a formáknak egy nagy közös szolidaritásban való egybefogásáról: vagyis annak a tudatáról, hogy Krisztus követése, a monasztikus életnek ez a legbensőbb magja, mindnyájunkat egyesít. És nincsen lényeges különbség egy monasztikus szerzetes, egy keresztény iskolatestvér vagy egy ferences között. Teológiai síkon pedig mára már világos, hogy a szerzetesélet két legfontosabb alapja a cölibátus és a közös élet. Hiszen a szegénység és az engedelmisség minden keresztény ember – így a laikusok – Krisztus-követésének is része. És így egyre világosabbá válik, hogy a Krisztus-követésnek alapvetően két útja van: a házasságban és a házassági közösségben, valamint a cölibátusban és a szerzetesi közösségben követett út.

– Az imént utalt a szerzetesi utánpótlás helyzetére. Napjaink különös és mindenképpen elgondolkasztó tapasztalata, hogy a nagyon zárt és a Zsinattól elforduló közösségekbe szép számmal jelentkeznek fiatalok. Mindez a szerzetesek egy része számára esetleg némi elbizonytalanodást is okoz, mert azt a kérdést vetheti fel, hogy vajon nem a Zsinat miatt érzékelhető-e a szerzetes-utánpótlás csökkenése? Mit gondol erről?

– Egyre inkább úgy gondolom, hogy tévedünk, amikor a változások határvonalaként a II. Vatikáni Zsinatot jelöljük meg. A Zsinat nagy kegyelem volt, amelyet Isten adott az ő Egyháza és az egész emberiség számára, de az időközben bekövetkezett változásokért továbbra is a Zsinatot tesszük felelőssé, amiben viszont már nincs igazunk. Ma, amikor némileg kiegyensúlyozottabban nyúlhatunk a közelmúlt történetének értelmezéséhez, ráébredünk arra, hogy két eseményt jelölhetünk meg, amelyek elindították a ma is érzékelhető változásokat, és amelyek mai nehéz helyzetünkhöz vezettek. Az egyik a hatvanas évek végéhez köthető, különösen '68-hoz, amikor az individualizmus elindul hódító útjára. '68 ilyen szempontból valódi vízválástót jelent, hiszen eladdig az egyén nem állt oly módon előtérben, ahogyan '68-tól ez lehetővé vált Nyugaton, majd az egész világon. A '68-hoz köthető nagy forradalom, amely az egyént tette meg mércének, több síkon is tetten érhető. Így a szexu-

ális etikában, a nőnek a társadalomban betöltött szerepében, valamint a családban végbement változásokban, illetve a bőség társadalmának individualizmusában, ahol mindaz, ami az individuumhoz tartozik, rögtön közösségi joggá is válik. Ezek a forradalmi változások '68-hoz köthetők, de a Zsinatnak ehhez semmi köze, ilyesfajta forradalom egyáltalán nem volt a szemhatárán.

A másik esemény, amely világméretű léptékben zajlott, s amelyet fokozatosabbnak tapasztaltunk meg, 1978-hoz köthető. Gyakran elfelejtjük, hogy ebben az évben ment végbe az iráni iszlám forradalom, aminek következtében a vallás a politika főszereplőjévé lépett elő. Ettől az évtől kezdve két nagyon erős világméretű jelenséget figyelhetünk meg: a vallás belép a politikába – a Muzulmán Testvériség, az indiai szikh-mozgalom, a radikális fundamentalista evangéliumi mozgalmak az Egyesült Államokban, a szekták Dél-Amerikában, ugyanakkor az ortodoxok, a katolikusok és a protestánsok konfesszionálisizmusa is ekkor kap új erőre. Ez egy jelentős változás, identitárius jelenség. A kommunista diktatúrák összeomlása pedig azzal járt, hogy az általuk elnyomni akart, de egyébként jogos nemzeti önazonosság-tudat újra megerősödik. Egy önmagában pozitív történés a keleti blokk országaiban hozzájárult a lokalizmus és az identitárius fenomén megerősödéséhez.

Számunkra mint katolikusok számára ehhez az is hozzájárult, hogy a korábbi többségi helyzetünket – amelyhez nagyon hozzászoktunk – egyik napról a másikra elveszítettük, és immár valóban csak egy maroknyi kisebbség vagyunk. Noha a számok nem mondanak el mindent, mégis gondoljunk arra, hogy Olaszországban a vasárnapi templomba járók aránya a korábbi 40 %-ról 15 %-ra csökkent. Belgiumban ez a szám 5 %, Franciaországban 6 %, Spanyolországban 5 %. Olyan országok ezek, ahol a vasárnapi templomba járók aránya meghaladta a lakosság 35 %-át, és ahol az egyháznak megvolt a maga súlya a társadalomban, mára viszont súlytalanává vált. Ráadásul a mi mediterrán országainkban a harmadik világból beáramló bevándorlók, különösen is a nagyszámú muzulmán közösség, újabb félelmet szült – ez különösen is lemérhető a legutóbbi EU-s választásokon, ahol a jobboldalra leadott szavazatok jó részét, legalábbis Olaszországban, a bevándorlóktól való félelem motiválta (különösen a bevándorolt cigányság ébreszt félelmet nálunk). Ennek eredményeképpen bennünket, katolikusokat, akik hozzá vagyunk szokva, hogy többségi helyzetben vagyunk, most megbénít a félelem: a szekularizációtól, a bevándorlóktól, a létszámcsökkenéstől. Az egyházban ma a félelem uralkodik, ezt meg kell vallanunk. Sok vallási közösség, az úgynevezett mozgalmak, ennek a félelemnek a táptalajából nőttek ki, és éppen ezért identitárius formákat öltöttek: a mozgalmakban gyakran egy megkeményedett katolikus önazonossággal találkozunk, amely például a jámborsági gyakorlatokhoz való visszatérésben tapintható ki, hiszen jól bejáratott dolgokról van szó, szemben mindazzal, ami új és nem ad biztonságérzetet. Ezt a jelenséget egyfajta reakcióként kell értelmeznünk, amelynek térnyerése

azonban megszűnőben van. Ezek a mozgalmak kisebbségben vannak és nem terjednek ki az egész egyházra.

Olaszországban fontos jelenség tanúi vagyunk – nem tudom, hogy Magyarországon és közép-európai országokban ez létezik-e: jobboldali politikai csoportok, amelyek nem hívó katolikusokból és nem keresztényekből állnak, nagyon támogatják ezeket a konzervatív, reakciós katolikus csoportokat. Egyfajta „szent szövetség” született: ott vannak ezek a „jámbor ateisták”, ahogyan mi Olaszországban hívjuk őket, akik önmagukat ateistának vallják, s akiknek a magánélete nemegyszer közbotrányt okoz, s – különös elegyet alkotva – ők támogatják azokat a csoportokat, amelyek a latin miséhez és az identitárius formákhoz való visszatérést sürgetik. Én ezeket a közösségeket egyfajta folklórjelenségnek tartom, és nem tulajdonítanék nekik különösebb fontosságot.

– *A bosei közösségnek nagyon komoly ökumenikus kapcsolatai vannak. Arra lennék kíváncsi, hogy manapság – ha egyáltalán értelmezzük – jól értelmezzük-e az ökumenizmust?*

– Azt gondolom, hogy az eddig elmondottak segítenek majd megérteni azt is, amit most fogok mondani. A II. Vatikáni Zsinaton bekövetkezett az ökumenizmus nagyszerű felfedezése: az ökumenizmust igenis a II. Vatikáni Zsinatnak, XXIII. Jánosnak és VI. Pálnak köszönhetjük, ez tagadhatatlan. És azt is be kell látnunk, hogy a nagy ökumenikus mozgalmat a katolikus egyház indította el, semmiképp sem az ortodox egyházak; a protestáns egyházak ökumenikus törekvéseit pedig inkább az egymás iránti jóindulat vezérelte, semmint mélyből fakadó elszánás az egyház egysége iránt. De épp a hetvenes években, a fent említett identitárius mozgalom megjelenésével vett erőt a félelem a keresztényeken, és ez a konfesszionalizmus újjászületéséhez vezetett. Ki kell mondanunk, hogy a nyolcvanas évektől kezdve az egyes egyházak ismét a maguk útját kezdték járni, a nélkül a közös útkeresésre való törekvés nélkül, amely pedig a Zsinat és a nyolcvanas évek közt eltelt időszakot jellemezte. A református egyházak 1984-ben kiadtak egy dokumentumot, amelynek már a címe is ékesszóló: *Il faut être protestant plus que jamais* (Protestánsnak kell lennünk, jobban, mint valaha). Az anglikán egyház is ekkoriban határozta el a nők pappá szentelését, anélkül, hogy a katolikus és ortodox álláspontot figyelembe vették volna. A katolikus egyház is úgy kezdte a maga dokumentumait kiadni, hogy nem vette figyelembe a többi egyházakat. 1990-től, a vasfüggöny lebontása után pedig az addig kommunista elnyomás alatt élő ortodox egyházak is elvesztett identitásukhoz nyúltak vissza – nyilván nem ok nélkül. Ez ugyanakkor nem tett jót az ökumenizmus ügyének. Mindnyájan jól tudjuk: a katolikus egyház elhatározta, hogy ortodox területen missziós tevékenységet folytat, az ott élő ortodoxok viszont ezt prozelitizmusként értékelték. Próbáltak pozitív gesztusokat tenni, II. János Pál pápa például elhatározta, hogy visszaadja a Kazanyi Istenzüldő-ikont – magam is tagja voltam az ikont visszavívó delegációnak, Kasper bíborossal együtt –, ugyanakkor ez a gesztus nem tette lehetővé az orosz ortodox és a római katolikus egyház közötti

legmagasabb szintű találkozást, ami, mint tudjuk, mindmáig nem jött létre. A Szentatya engem is kinevezett szakértőnek a legutóbbi, Isten ígéjéről tartott szinóduson, így szemtanúként adhatok számot az ott történekről: a szinóduson a más egyházakból érkező delegációk szinte semmi érdeklődést nem mutattak az ott folyó munka iránt, többnyire részt sem vettek az üléseken. A jelenlegi pillanat nem kedvez az ökumenikus vágyakozásnak. Ma minden egyház ezt mondja: az egyház egysége majd akkor valósul meg, amikor a Szentlélek akarja, amikor a Jóisten megadja, s ha valaki már ezt mondja, ez olyan, mintha azt is hozzátenné: merthogy mi nem is teszünk meg érte semmit. Az mindenképpen elmondható, hogy több a kölcsönös jóindulat az egyházak között, kevésbé vagyunk barbárok, nem esünk egymásnak, de ez a jóindulat egyben távolságtartást is jelent. És jelenleg az egyházak mintha mindinkább abban lennének érdekeltek, hogy a saját útjukat járják. Megvan persze a kölcsönös jóakarát, sőt bizonyos területeken az együttműködés, amely azonban nagyon jellegzetesen közös politikai harcokban nyilvánul meg; így például közösen küzdünk azért, hogy az Európai Unió alkotmányába bekerüljön a keresztény gyökerekre való utalás – erre például minden egyház nagyon érzékeny, s ezen a területen meg is van az egység. XVI. Benedek pápa, azt hiszem, komolyan akarja az egyházak egységét. Újra és újra elmondja, hogy ezt tekinti elsődleges feladatának, ugyanakkor nagyon nehéz helyzetben van, amikor például konkrét gesztusokat akar tenni, mert épp amikor megtesz egy ökumenikus gesztust, mint például egységre lépés a Lefévriánusokkal, kiderül a dolog lehetetlensége, és ez újabb problémákat generál. Úgy tűnik tehát, valóban lelassultak a dolgok.

– Egy szerzetesközösségnek vannak-e konkrét lehetőségei arra, hogy az ökumenizmus megjelenjék a közösség életében?

– Azt gondolom, hogy az ökumenizmus egy nagyon fontos dimenzió, mert láttatja, hogy a keresztény élet közös gyökerei a legfontosabbak és a leginkább döntőek. Csak a saját közösségemre gondolok: ahogy atheni szerzetesek jönnek hozzánk, és mi is mehetünk hozzájuk, illetve ahogy a közös forrásokat, különösen is az egyházatyákat tanulmányozzuk – mindez mélyen egyesít bennünket és nagy erőt ad. Ugyanakkor megnyitnak az egyetemességre is, s ez felszabadít annak belátására is, hogy egymás közti kis csatáink az egyházban, amelyekről azt hisszük, a nyílt tengeren, repülőgépanyahajók bevetésével vívjuk őket, tulajdonképpen nem mások, mint vihar egy pohár vízben. El kell mondanom, hogy közösségünket, ahol katolikusok, ortodoxok és protestánsok élünk együtt – négy protestáns és két ortodox – a pápai Egységittárság mindig messzemenően támogatta, sok közös kezdeményezésünk van a keresztény egységre vonatkozóan. És azok a jelek, amelyeket II. János Páltól vagy XVI. Benedektől kaptunk, hasonló támogatásról tanúskodnak. Az, hogy meghívtak szakértőként a legutóbbi szinódusra, nemcsak annak szolt, hogy a Bibliával foglalkozom, hanem eddigi tevékenységünk ökumenikus irányultságának is – márpedig

erre a katolikus egyházban nagyobb nyitottság van, mint a többi egyházban.

- (A hallgatóságból) A következő kérdésem a könyvében leírtakkal kapcsolatos. Először is nagyon köszönöm, amit a *lectio divina*ról írt. Konkrétan mit ért ennek közös, liturgikus kereteken belül történő végzésén?

- Talán elmondhatom, hogy az 1971-ben megjelent könyvemnek egyik legfontosabb gyümölcse a közösen végzett *lectio divina* lett. Közösségünkben szombat esténként kezdtük el ezt gyakorolni, mindig a szombat éjjeli vagy az ünnepek előestéjén végzett vigília keretében. Nagyon sok pap kezdett hozzánk járni, elsősorban azért, hogy a *lectio divina*t megtanulják, meg persze azért is, hogy a másnapi szentbeszédükhöz ihletet merítsenek. Volt köztük egy jezsuita, akit Carlo Maria Martininek hívtak. Ő is Boseba járt, hogy megtanulja a *lectio divina*t. S amikor püspök lett, advent és nagyböjt szombatjain ő maga is elkezdett *lectio divina*t tartani a székesegyházában az oda seregülő emberek számára – ezt különben korábban az akkori torinói érsek, Pellegrini bíboros is gyakorolta. És sok püspök, főleg Észak-Olaszországban, elkezdte bevezetni székesegyházába a *lectio divina*t, főleg adventben és nagyböjtben. Ez a gyakorlat mindmáig sok egyházmegyében és székesegyházban folytatódik, s a legtöbb fiataalt és általában véve résztvevőt ezek az alkalmak gyűjtik össze. A közösen végzett *lectio divina*ról rendkívüli tapasztalataim vannak. Remélem, nem fognak nagyképűnek tartani azért, amit most mondok: minden év nagyböjtjében meghívunk Padovába, hogy *lectio divina*t tartsak a székesegyházban, ahol 2500 ember jön össze. Bresciában 2000-en, a milánói dómban 4000-en is szoktak lenni. Ez év nagyböjtjében pedig Franciaországban, Lyonban, Chartres-ban, Troyes-ban és Párizsban, a Notre-Dame-ban tartottam *lectio divina*t: mindegyik alkalmon 2000–3000 ember vett részt. Franciaországban és Olaszországban nagyon elterjedt a közösen végzett *lectio divina*, a szerzetesközösségekben ezt általában szombat esténként gyakorolják, a székesegyházakban pedig szinte mindig a püspökök vezetik. Része egy igeliturgia, zsoltárekléssel, legtöbbször a 119. zsoltárral, a három vasárnapi olvasmánnyal, majd egy vagy több személy kommentálja a szentírási részleteket. Boseban hárman, néha négyen kommentálják a szövegeket: egy valaki az ószövetségi olvasmányt, a következő a szentleckét, egy harmadik az evangéliumot, megmutatva a három szöveg egységét, majd néha valaki a napi liturgikus szövegeket magyarázza vagy épp patrisztikus kommentárokat fűz hozzájuk. A püspökök gyakran szerzetesek vagy felkészült laikusok segítségét kérik. A közösségben végzett *lectio divina* eléggé meggyökerezett Olaszországban, Franciaországban, Belgiumban és Svájcban is. Spanyolországban viszont – a szerzeteseket kivéve – ez gyakorlatilag nem létezik. Sok függ attól, hogy az adott egyházmegye püspöke érzékeny-e erre vagy sem. Az egyházban sok függ a püspököktől. Hadd mondjak nektek egy mulatságos dolgot! Olaszországban olyan vonzó lett a *lectio divina*, hogy azok a püspökök is, akik nem hisznek benne, és nem is tudják, hogyan kell végezni, ezen a címen hirdetik meg a prédikációikat, hogy odacsalják a híveket.

– (A hallgatóságból) Egy mondata nagyon felkeltette a figyelmemet: volt olyan idő, amikor azt mondták, az egyes közösségeket az alapító karizmája különbözteti meg egymástól. Miért, ma mit mondunk?

– Annak idején, még abban a korban, amelyet keresztény kornak nevezhetünk, nagyon erős volt a törekvés arra, hogy a szerzeteséleten belül hangsúlyozzák az egyes közösségeket megkülönböztető apróságokat. A közösség önazonosságát pedig az alapító alakja határozta meg, ő adott neki sajátos arculatot, spiritualitást. Ugyanakkor ma nagyon őszintének kell lennünk, anélkül azonban, hogy bárkiről is lekicsinylően beszéljünk: olyan alapítóink vannak, akiknek akkora spiritualitásuk van, hogy azt már szinte lehetetlenség minden részletében követni. Vegyük a ferencesek példáját. Megoszlás támadt köztük, késhegyig menő harcokba bonyolódtak egymással, mert Szent Ferenc élt remeteként, élt közösségben, és élt vándor kolduló szerzetesként. A kor egyházában pedig szükségét érezték a megkülönböztető jegyek hangsúlyozásának. Hadd hozzak egy újabb példát, talán ez a legfrissebb a szerzetesség történetében, amely megmagyarázza mondanivalómat. Itt van Charles de Foucauld spiritualitása, és Jézus Kistestvérei. Eljön egy pillanat, amikor egyesek úgy gondolják, rendet kell alapítaniuk, és kettéválnak: így jönnek létre Jézus Kistestvérei mellett az Evangélium Kistestvérei. Ugyanaz a spiritualitás, ugyanaz az alapító; kevesen is vannak, ők jöttek rá leghamarabb, hogy nem volt célravezető a szétválás. Ma nem engedhetjük meg magunknak a megoszlás fényűzését. Például minden karitatív munkát végző nővéreközösségnek hangsúlyoznia kell a szolgálat spiritualitását, ugyanakkor nincs sok értelme úgy hivatkozni az alapítóra vagy alapítónőre, mint sajátos karizma forrására. Nekem a következő a véleményem (persze nem vagyok tévedhetetlen): ha követtünk el hibát a Zsinat után, akkor az az „alapító karizmájához való visszatérés” sürgetése volt. Márpedig szerintem ez súlyos hiba volt, igazi csapás. A kifejezés már sírban nyugszik, a Szerzetesi Kongregációban már senki nem beszél róla. Nagyon sok közösséget kísértem a zsinat után. Néhány példa: volt egy közösség, amelyet a 19. században alapított egy hölgy azzal a szándékkal, hogy az időseket gondozzák. Ezeket a nővéreket – az Isteni Akarat Leányainak hívják őket – nagyon kedvelem: Olaszországban, Bassano del Grappa városában alapították őket. Virágkorukban hétszázan voltak. Jött aztán a hetvenes években a formula: „visszatérés az alapító karizmájához”. De időközben a nővérek számára lehetetlenné vált, hogy öregotthonokat vezessenek – ezeket az állam vette kézbe, a nővérek már nem képesek rá. Minden ilyen állami intézményből elküldték őket, a nővérek visszavonulnak. Már egyetlen nővér sem foglalkozik öregekkel, most már mindnyájan a lelkipásztorkodásban tevékenykednek, a Németországban és Svájcban élő olasz kivándorlókkal foglalkoznak, vagy épp plébániákon dolgoznak, a papok segítőiként. Ez történik mindazokkal a kis közösségekkel, akiknek az alapítói nem olyan jelentős spirituális figurák, mint Ferenc, Domonkos vagy Ignác. Ez utóbbiak tényleg eredeti módon értelmezték újra az evangéliumot és a szerzeteséletet. Hadd hozzak még egy

példát annak megértéséhez, hogy mennyire elhibázott az említett zsinati kifejezés. A 19. században az én egyházmegyém akkori püspöke egy hölgygel karöltve megalapít egy kis nővér-kongregációt, s a nővérek a kis falvakban óvodákat és elemi iskolákat vezetnek, olyan feladatokat végeznek tehát, amelyeket a hagyományos katolicizmus korában az apácák láttak el. Hozzájuk jártam óvodába, nagyon szeretem őket, és többet köszönhetek nekik, mint a plébánosomnak. Százhuszan voltak, de egy idő után senki nem lépett be hozzájuk, 1970-re pedig már csak harmincan maradtak. A kongregáció megmentésére egy brazil és egy fülöp-szigeteki püspök kérte, hogy alapítsanak közösséget egyházmegyéikben. Mi ma a helyzet? Még van három élő olasz nővérük, 90, 93 és 99 évesek, ez utóbbi még bölcsődés koromban foglalkozott velem, mai napig levelezésben állunk, és néha meglátogatom. Brazíliában nyolcvanan vannak, a Fülöp-szigeteken száz körüli a létszámuk. S okkal tesszük fel a kérdést: vajon ezeknek a brazil és filippínó nővéreknek jelenthet-e valamit a 19. század végén élt olasz alapító püspök és az alapítónő? Sok kongregáció van hasonló helyzetben. Nekik meg kell tanulniuk az *ars moriendit*, de olyanformán, hogy az termékeny legyen az egyház, a jövő számára, anélkül, hogy túl sokat foglalkoznának magukkal és saját kongregációjukkal. Az alapítók élete mindig kegyelem. De csupán arra nyújtanak alkalmat, hogy Krisztust követhessük – nem túl fontos a személyük.

– (A hallgatóságból) *Úgy mutatták be nekünk Enzo testvért, mint a bosei közösség alapítóját. Mi volt az „alapító karizmája”, vagy ha úgy tetszik, milyen tapasztalatból született meg saját közössége?*

– Eddig nagyon komolyak voltunk, most már megengedhetünk magunknak egy kis nevetést is. Az utóbbi időben azt szoktam mondani, hogy ha voltak is idők, amikor alapítónak lenni megtiszteltetést jelentett, ma – a sok betyár alapító korában – jobb nem alapítónak lenni. Jelenleg ugyanis nagyon sok a briganti az alapítók között. Az új közösségek életében ez nagy problémákat jelent manapság, ezekről önök is tudnak; Róma pedig több új alapítású közösségben is apostoli vizitációt rendelt el, éppen azért, mert sok bűnöző alapító van. Éppen ezért nem az újszerű tapasztalatokat kell hangsúlyozni. Változó korban élünk, és a változások mindig nagy port kavarnak. De a por csak por marad. Nekünk nincs karizmánk. Én mindig is ezt mondtam. A mi közösségünk kísérlet, hangsúlyozom, néha sikertelen kísérlet arra, hogy megvalósítsuk az evangéliumot. Mindig megkérdezzük tőlünk: na de mi a karizmatok? Mindig ez az első kérdés. És erre mi mindig ugyanazt a választ adjuk: nincs karizmánk. És mivel ezt általában nem hiszik el nekünk, azt mondják erre: persze, ezt csak alázatosságból mondjátok, de a ti karizmatok tulajdonképpen az ökumenizmus. Ám ez nem igaz: az ökumenizmust azért éljük, mert keresztények vagyunk, ez nem a mi közösségünk sajátja. S be kell valljam, soha semmit nem terveztem előre az életemben. Amikor az egyetemet elvégeztem – akkoriban részt vettem a politikai életben, és éppen ezért tanultam közgazdaságtant és kereskedelmet –, nagy vágyat éreztem a monasztikus

életre, nem utolsósorban az olvasmányaimnak köszönhetően, amelyek tizennégy éves koromtól kerültek a kezembe. Majd elérkezett a pillanat, amikor feltettem magamnak a kérdést: hová lépjek be, hogy monasztikus életet élhessek. Korábban soha nem találkoztam monasztikus szerzetesekkel, mert Piemontében, Észak-Olaszországban nem voltak monostorok. De élt bennem ezzel kapcsolatosan egy eszmény, amelyet főleg Nagy Szent Vazul Regulája ihletett, amelyet tizenhárom éves koromban kezdtem el olvasni, amikor megkaptam ajándékba. Egyetemista koromban megismerkedtem a domonkos szerzetesekkel, s akkor néha arra gondoltam: lehet, hogy domonkos leszek. Majd ezután a lelkiatyám, Pellegrini bíboros, Torino érseke, azt mondta nekem: ne lépj be sehová, hanem te hozz létre valami újat! Így kezdtem el. Három évet töltöttem el egyedül ebben a kis elhagyatott faluban, ahová még az áram és a víz sem volt bevezetve, csak egy kilencvenéves asszony és hetvenéves fia éltek ott. Itt kezdtem el a monasztikus életet. Harangoztam, majd elmentem imádkozni, elvégeztem az imádságot, megélhetésül franciából olaszra fordítottam cikkeket teológiai folyóiratok számára – így töltöttem három évet. És amikor három év múlva azt mondtam magamnak: ennek semmi értelme, s úgy határoztam, odébbálok, egy napra rá jött egy fiatalember, aki lelkigyakorlatot akart végezni. A lelkigyakorlat végére azt mondta: itt szeretnék élni. 1968 augusztusában történt. Októberben Neuchatelből érkezett egy fiatal protestáns teológus-lelkipásztor, aki ugyancsak ott akart élni velünk. Majd jött két nő is, akik azt mondták: itt szeretnék élni. Gondoljuk csak el, micsoda kezdet volt ez: egy protestáns, s hozzá meg két nő... S ekkor valami örült gondolattól vezérelve – de azt hiszem, hogy ez egy jófajta örültség volt – beültem az autómba, és elhajtottam a svájci Grandchamps protestáns női monasztikus közösségébe. Azt mondtam a perjelciónak: azért vagyok itt, hogy kérjek öntől egy szerzetesnőt, aki eljönne hozzánk, mert érkezett hozzánk két nő, de mi férfiak vagyunk. Tud nekünk adni egy nővért? A perjelniő megkérdezte: na de kik is önök tulajdonképpen? Akkor elmondtam neki, mit is szeretnék Boséban megvalósítani. Reggel hívatott, és azt mondta: elküldök önnel egy nővért, aki legalább egy évre ott marad, hogy segítsen a kezdeteknél. Megbízott bennem, huszonöt éves fiatalemberben, és elküldte velem az egyik szerzetesnőjét, talán ismerik is, biblikus témájú könyveket ír, Christianne Méroz, grandchamps-i szerzetesnő, aki el is jött hozzánk. Így indult, fejlődött a közösségünk. Nem terveztem semmit. Mindig arra mondtam igent, ami éppen adódott. A hivatásom szempontjából sokat jelentett Athenagorasz konstantinápolyi pátriárkával való barátságom, és persze Pellegrini bíboros, aki mindvégig kísért, szeretett és bátorított bennünket. Én azonban semmit sem csináltam, ezért nincs is semmiféle karizmánk.

(Fehérváry Jákó fordítása)